

РИНОК ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

- 1. Законодавчо-нормативні аспекти органічного виробництва**
- 2. Основні категорії органічної продукції та їх характеристики**
- 3. Стратегічні напрями державної підтримки органічного сектору**
- 4. Україна на міжнародному ринку органічної продукції**
- 5. Стан внутрішнього споживчого ринку органічної продукції**
- 6. Міжнародні проєкти та підтримка органічного виробництва в Україні**
- 7. Проблеми та перспективи розвитку органічного сектору**

1. Законодавчо-нормативні аспекти органічного виробництва

Серед ключових галузей економіки України аграрна є пріоритетною та займає близько 43 млн гектарів. В Україні виробляється органічна продукція як для внутрішнього ринку, так і на експорт, зокрема в органічному сегменті. Після початку широкомасштабного вторгнення країни-агресора органічний сектор, як і весь аграрний, зазнав значних втрат, що призвело до змін у розвитку ринку органічної продукції.

Відповідно до українського законодавства («Про основні принципи/вимоги реалізації органічного виробництва, обігу/маркування продукції органічного походження»), категорія «органічне виробництво» трактується як сертифікована діяльність, що стосується вирощування сільськогосподарської продукції. Це включає цикл етапів технологічного процесу, в тому числі первинне виробництво (разом із зборами), підготовку, обробку, змішування, а також супутні процедури, такі як наповнення/пакування, переробка чи відновлення, інші зміни/втручання у стані продукції. Вся діяльність повинна відповідати вимогам законодавства в галузі органічного виробництва, обігу/маркування продукції органічного походження. Відповідно до Постанови Ради Європейського Союзу № 834/2007, органічне виробництво визначається як цілісна система ведення господарства та виробництва продуктів, яка поєднує практики охорони довкілля, відповідного утримання тварин і методи нового формату виробництва, які відповідають певним нормативам/вимогам до продукції таких характеристик, що виготовлених із використанням/ додаванням речовин природного походження і фільтрації.

2. Основні категорії органічної продукції

З одного боку, органічне виробництво відповідає потребам споживачів на ринку, а з іншого – забезпечує захист навколишнього середовища та створює фундамент розвитку ферм.

Продукти харчування є основною частиною органічного сектору, але також популярні й інші категорії товарів, такі як органічна косметика, текстиль, миючі засоби та добрива мінерального походження. Отже, для виробництва органічної косметики застосовуються інгредієнти з відновлювальних природних ресурсів, що можуть походити з виробництва з мінімізацією шкідливого впливу для довкілля/навколишнього середовища. У складі органічної косметики немає парабенів, феноксіетанолу, силіконів, поліетиленгліколю, синтетичних барвників і ароматизаторів, ГМО, а також сировини, що походить від тварин (за винятком натуральних продуктів, таких як молоко та мед). Мийні засоби створюються на

основі миючих інгредієнтів рослинного походження. Органічні добрива містять корисні гриби, бактерії та продукти їхньої життєдіяльності. Ці препарати не накопичуються в культурних рослинах і не призводять до звикання у шкідників. Вони є абсолютно безпечними для довкілля. Вони є абсолютно безпечними для навколишнього середовища та тварин, також дозволяється прямий контакт з людиною. Органічний текстиль виготовляється виключно з натуральних матеріалів, таких як льон, бавовна, шерсть, шовк і конопля. Для виробництва тканин не використовуються хімічно синтезовані мінеральні добрива, пестициди, гербіциди та ГМО.

3. Стратегічні напрями державної підтримки органічного сектору

Аналізуючи успіхи України в правовому регулюванні органічного сектору, варто зазначити основні стратегічні напрямки, закладені в Стратегії розвитку аграрного сектору «3+5», яку Міністерство аграрної політики та продовольства України презентувало в 2016 році. Ця офіційна стратегія базується на трьох ключових пріоритетах:

- реформа системи державної підтримки;
- фокус підтримки малих фермерів;
- завершення земельної реформи.

За інформацією Міністерства аграрної політики та продовольства України, до 2022 року загальна площа сільськогосподарських угідь, що використовувалися для органічного виробництва становила 422 299 га, що дорівнює 1% від усієї площі сільськогосподарських земель України. При цьому, станом на початок 2024 року ця цифра скоротилась до 245 675 га території, або майже на 45%. Загалом, в Україні на кінець 2023 року налічувалося 485 операторів органічного виробництва, серед яких 395 сільськогосподарських виробників мають сертифікацію від іноземних органів відповідно до стандартів Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 та NOP (США) (рис. 1).

Ці дані були отримані в результаті оперативного моніторингу, проведеного Міністерством аграрної політики через опитування органів сертифікації, що займаються органічним виробництвом і обігом органічної продукції в Україні.

Рис. 1. Динаміка кількості органічних операторів в Україні за період 2015-2023 рр., одиниць

До початку повномасштабного вторгнення Україна активно підтримувала глобальні органічні тенденції. Наприкінці 2020 року до закону «Про державний напрям підтримки розвитку сільського господарства України» були сформовані та внесені зміни, що вперше надали виробникам органічної сільськогосподарської продукції можливість отримувати державну підтримку. У Національній економічній стратегії України до 2030 року також були визначені конкретні цілі щодо розвитку органічного виробництва.

Внаслідок війни ринок органічної продукції в Україні скоротився майже на 35%. Однак, попри всі труднощі, галузь поступово відновлюється і продовжує розвиватися. У серпні 2023 року запрацював Державний реєстр органічних операторів. На сьогодні понад 170 сертифікованих операторів діють відповідно до чинних вимог українського законодавства/бази у сфері регулювання функціонування ринку органічного виробництва, його динаміки обігу та маркування про склад і походження товарів.

Органічна карта України з регіонами найвищої концентрації сертифікованих угідь і сертифікованих операторів подана в таблиці 1.

Крім того, у Львівській області на ринку органічної продукції було створено два органічні кооперативи: СОК «Органік Гарден» у Самбірському районі та ВК «Як Бджола» у Золочівському районі. У Золочівському районі діє сільськогосподарський обслуговуючий кооператив

«Відродження села», який планує повністю перейти на органічну діяльність у майбутньому. Відтак, в регіоні 6 операторів займаються рослинництвом, 8 – ягідництвом та садівництвом, 12 – заготівлею органічних рослинних об'єктів та їх переробкою, а 2 – виробництвом засобів захисту рослин (добрих).

Таблиця 1

Динаміка обсягів органічного виробництва по регіонах України станом на кінець 2023 р.

Область	Обсяг виготовленої органічної продукції в га	Кількість операторів
Херсонська	61667	40
Житомирська	38665	26
Одеська	35263	37
Черкаська	36134	17
Запорізька області	44125	17
Львівська	56123	28

4. Україна на міжнародному ринку органічної продукції

Розвиваючи внутрішній ринок, Україна все більше закріплюється на міжнародній арені органічної продукції, стаючи одним із світових лідерів за обсягами сільськогосподарських угідь, відведених під її вирощування, і постійно розширює асортимент пропонованої продукції.

Згідно з даними аудиторської компанії Органік Стандарт, впродовж 2022 року, навіть при факторі початку повномасштабних військових дій по всій країні, обсяги експорту органічної продукції не скоротилися (табл. 2). Структурний розподіл

основних імпортерів української органічної продукції графічно подано на рис. 2.

На сьогодні Україна експортує свою органічну продукцію більш ніж у 36 країн світу, з яких 95% йде до європейських держав. Обсяги постачань залізницею та автомобільним транспортом зросли, тоді як морський експорт скоротився, а авіаперевезення стали неможливими.

До трійки найекспортованіших органічних продуктів з України, що постачалися на міжнародні ринки, належать соя, пшениця та кукурудза. Також серед експортованих товарів були макуха соняшника, соняшникова олія, заморожена чорниця, насіння соняшника, ріпак, ячмінь, пшоно та інші продукти.

Таблиця 2

Динаміка обсягів експорту органічної продукції за період 2019-2023 рр.,
млн. дол. США

Рік	обсяг експорту органічної продукції		Абсолютне відхилення, млн. дол. США	Відносне відхилення, %
	млн. дол. США	тонн		
2019	175	189600	-	-
2020	205	231000	30,00	17,14
2021	222	261000	17,00	8,29
2022	219	245600	-3,00	-1,35
2023	245	275500	26,00	11,87

Рис. 2. Основні імпортери української органічної продукції станом на кінець 2023 року, %

Структура органічної продукції експорту на кінець 2023 року мала наступний вигляд (рис. 3).

5. Стан внутрішнього споживчого ринку органічної продукції

У 2021 році ТОВ «Органік Стандарт» у партнерстві з Organicinfo.ua та співпраці з партнерами зі Швейцарії в рамках міжнародної співпраці для симбіозу програми «Розвиток торгівлі органічного та молочного секторах України» (QFTP) та «Органічна торгівля заради розвитку» (OT4D) провели дослідження органічного ринку та визначили, що внутрішній споживчий ринок даного сегменту в Україні складає 38,0 млн. євро. Для порівняння у 2004 році цей показник був на рівні 0,1 млн. євро.

Рис. 3. Структура органічної продукції експорту на кінець 2023 року, %

Загалом частка, яку органічні продукти займають на всьому ринку України не перевищує 0,1%. Для порівняння, в США органічні продукти всіх категорій становлять 3 % від загальної частки/обсягу ринку, проте аналогічні дані для ряду європейських країн варіюються від 1 % до 7%. Проте, варто також відзначити активізацію розвитку продукції органічного рослинництва.

Зокрема, вирощуються овочі, фрукти та ягоди, а також відбувається переробка/виробництво цієї продукції: українські сертифіковані крупи, соки, сухофрукти, повидло, сиропи, органічні солодощі, чаї, а також м'ясні вироби та молочна продукція (табл. 3).

Новим поштовхом стало також популяризація тренду «органік» в бізнесі. Тоді, дрібні та середні виробники почали акцентувати увагу на вирощуванні органічної продукції, а торгові мережі збільшили інтерес до її реалізації, виділяючи окремі полиці та відкриваючи «органічні» відділи. Такі відділи вже функціонують у супермаркетах, зокрема в мережах «Сільпо», «Ашан», «Метро», «Фора» та «Близенько».

Рис. 4. Динаміка внутрішнього ринку споживання органічної продукції в Україні, млн євро

Таблиця 3

Структура та асортимент обсягу органічної продукції на ринку України станом на 2024 році, млн. грн.

Органічна продукція	обсяг експорту органічної продукції	
	млн грн	тис. кг
молочна продукція	551	5182
продукція розсильного походження, гриби	54	2074
бакалія та насіння	123	1381
натуральні соки, пасти, консервовані вироби	62	579
яйця та м'ясна продукція	36	359
чай та трав'яні вироби	46	123
органічна олія рослинного походження	10	43
прянощі/спеції, натуральний цукор	11	6
інша продукція	16	42

6. Міжнародні проєкти та підтримка органічного виробництва в Україні

Для сприяння розвитку органічного виробництва Міністерство аграрної політики активно бере участь у кількох міжнародних проєктах:

1. Програма «Розвиток торгівлі органічного та молочного секторів України» (QFTR) (Швейцарія);
2. Проєкт «Співпраця органічного формату розвитку сільського господарства» (COA) (Німеччина);
3. «Організація органічної торгівлі у Східній частині Європи» (OT4D);
4. «Реформа інституційного та політичного форматів дрібно-масштабного сільського господарства в Україні» (IPRSA) (країни-члени ЄС);
5. Програма USAID та аграрного/фермерського розвитку (АГРО).

Однією з вагомих проблем органічного виробництва є його висока собівартість, що зумовлено нестачею сировини та низьким рівнем конкуренції. Висока ціна є ключовим фактором, який стримує споживачів від придбання органічних продуктів. Однак зі збільшенням кількості виробників і розширенням асортименту органічної сировини ціни поступово стабілізуються та перевищуватимуть вартість традиційних продуктів лише на 10-30%. Тому в перспективі є формування нових програм та реформ вдосконалення органічного сектору господарства в Україні та залучення міжнародних партнерів до розвитку та просування органічної продукції з базуванням підтримки вітчизняного бізнесу.

7. Проблеми та перспективи розвитку органічного сектору

Розвиток органічного виробництва забезпечує екологічні, економічні та соціальні вигоди. Невеликі та середні виробники в Україні, особливо у західних регіонах, дедалі активніше займаються вирощуванням органічної продукції, а торгові мережі створюють спеціальні полиці та відкривають відділи, присвячені органічним товарам.

Суспільство все більше замислюється про своє здоров'я і прагне бути соціально відповідальним. Проте основними причинами повільного розвитку внутрішнього ринку органічної продукції виступає низький рівень купівельної спроможності споживачів, оскільки екологічно чисті продукти, такі як овочі, фрукти, м'ясо та молочні вироби зазвичай значно дорожчі. Крім того, існує недостатня обізнаність про їхні переваги в порівнянні з традиційними продуктами. Таким чином, одним з ключових завдань розвитку ринку органічної продукції виступає саме сегментація, яка передбачає поділ споживачів на групи на основі маркетингових досліджень. Кількісні та якісні показники рівня попиту на органічні продукти стають основою для аграрних виробників у створенні відповідного маркетингового комплексу.

Відтак, всі складові інфраструктури органічного ринку потребують поліпшення. Розширення можливостей реалізації цієї продукції забезпечить зростання обсягів виробництва, розширення асортименту і зниження закупівельних цін. Розвиток системи експертного контролю сприятиме підвищенню стандартів якості продукції та забезпечить належний моніторинг їх дотримання. Продаж продукції через кооперативи дозволить уникнути зайвих посередників, що сприятиме зменшенню витрат і підвищенню цінової конкурентоспроможності органічних товарів. Реалізація розроблених заходів дозволить формування

виробництва екологічно чистої органічної продукції всього циклу. Україна має всі необхідні ресурси для цього, оскільки володіє родючими і чистими землями, великим потенціалом для розвитку харчової промисловості та сприятливими природно-кліматичними умовами. Отже, необхідно поліпшити законодавчу базу для підтримки вітчизняних виробників органічної продукції, впровадити ефективну маркетингову політику, стимулювати розвиток органічного ринку за допомогою державної підтримки та організувати виробництво органічних товарів відповідно до міжнародних стандартів і вимог.

ВИСНОВКИ

Попри складні умови становлення економіки та торгівлі в умовах війни, український ринок органічної продукції диктує нові підходи розробки інноваційних продуктів та «представляє» українську вітчизняну органіку на міжнародному ринку. Дослідження внутрішнього ринку показали, внаслідок порушення ланцюгів постачання та переміщення значної частини населення України в інші регіони та за кордон, органічні оператори змушені коригувати свої маркетингові стратегії та стратегії збуту, що вимагає додаткових зусиль і ресурсів. На державному рівні органічне виробництво є одним із пріоритетів розвитку агропромислового сектора. Продовжується робота над впровадженням законодавства щодо виробництва органічної продукції в Україні з метою наближення до норм органічного законодавства Європейського Союзу.

Попри значні труднощі, Україна має великий потенціал для виробництва органічної продукції, що може бути реалізовано через ефективне державне стимулювання. Це включає фінансову та пільгову підтримку, державне страхування, популяризацію органічної продукції серед споживачів і виробників, а також підготовку кваліфікованих кадрів. Крім того, важливо посилити політичний діалог для залучення іноземних інвестицій і впровадження передових інноваційних технологій, що сприятиме розвитку органічного виробництва та просуванню української органічної продукції на міжнародному ринку.

Рекомендована література:

1. Vashchenko, V. V. (2023). Rozvytok rynku orhanichnoi produktsii v Ukraini [The development of the market of orhanichnoi produktsii in Ukraine]. *Kyivskiy ekonomichnyi naukovyi zhurnal Kyivskiy ekonomichnyi naukovyi zhurnal*, (3), 24–32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765x/2023-3-4> [in Ukrainian].
2. Halutskykh, N. A., & Didorchuk, I. L. (2024). Suchasni tendentsii na svitovomu rynku orhanichnykh produktiv [These are the trends in the global organic market]. *Biznes Inform Business Inform*, (2), 20–26. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-2-20-26> [in Ukrainian].
3. Hrantova prohrama Pidtrymka orhanichnoho sektoru v Ukraini [The Grant Program “Support of the organic sector in Ukraine”] (2024). Dossier. Retrieved from <https://www.dossier.org.ua/projects/organic> [in Ukrainian].
4. Hromadska spilka «Orhanichna initsiatyva». Orhanichna initsiatyva [The Organic Initiative Public Association. Organic Initiative] (2022). Retrieved from <https://organicinitiative.org.ua/news> [in Ukrainian].
5. Korohod, O. M. (2024). Stratehii rozvytku orhanichnoho rynku v Ukraini: Shliakhy zbilshennia vyrobnytstva ta zmitsnennia pozytsii na mizhnarodnomu rynku [Organic market development strategies in Ukraine: ways of increase production and strengthening positions on the international market]. *Ekonomika ta suspilstvo Economy and Society*, (61) 2-8. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-114> [in Ukrainian].
6. Kundilovska, T. A. (Ed.) (2019). Formuvannia rynku orhanichnoi produktsii v ukraini: teoretychni ta praktychni aspekty : monohrafiia [Formation of the organic market in Ukraine: theoretical and practical aspects : monograph]. Odesa: Astroprynt. Retrieved from <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11386/1/Формування%20ринку%20органічної%20продукції%20в%20Україні%20теоретичні%20та%20практичні%20аспекти.pdf> [in Ukrainian].
7. Lebid, L. (2022). Orhanichni vyrobnyky trymaiut pozytsii: Ukraina ne zmenshuie obsiahy eksportu [Ukrainian producers are trying to make a positive statement: Ukraine will not reduce exports]. Retrieved from <https://agroportal.ua/publishing/infografika> [in Ukrainian].
8. Malkova, T. (2021). Yevropeyskyi Soiuz obyraie orhanichni produkty – zvidky vony pryidut? [Yevropeyskyi Soiuz uses hurricane products do you see any of them?]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3205058-evropejskij-souz-obirae-organicni-produkti-zvidki-voni-priidut.html> [in Ukrainian].
9. Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini [The production of food in Ukraine] (2022). Ministerstvo aharnoї polityky ta prodovolstva Ukrainy The Ministry of Military Policy and Volunteering of Ukraine. Retrieved from <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini> [in Ukrainian].
10. Nehoda, Yu., & Huz, M. (2023). Rynok orhanichnoi produktsii v Ukraini [Organic products market for in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo Economy and Society*, (54), 1–7. Doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/202354-34> [in Ukrainian].
11. Oliinyk, V. (2017). Orhanichne zemlerobstvo isnuvalo zavzhdy [Organic

farming has always existed]. *infoindustria.com.ua*. Retrieved from <https://infoindustria.com.ua/organichne-zemlerobstvo-isnuvalo-zavzhdi/> [in Ukrainian].

12. Orhanichne vyrobnytstvo Ukrainy za 2016-2021 rr. [Ukraine's agricultural production for 2016-2021]. *organicinfo.ua*. Retrieved from <https://organicinfo.ua/infographics/organic-production-in-ukraine-2016-2021/> [in Ukrainian].

13. Postanova komisii (YeS) № 889/2008 vid 5 veresnia 2008 r. Detalni pravyla shchodo orhanichnoho vyrobnytstva, markuvannia i kontroliu dlia vprovadzhennia Postanovy rady (YeS) № 834/2007 stosovno orhanichnoho vyrobnytstva i markuvannia orhanichnykh produktiv [Commission Regulation Commission Regulation (EC) No 889/2008 of 5 September 2008 laying down detailed rules on organic production, labelling and control procedures to implement Council Regulation (EC) No 834/2007 on organic production and labelling of organic products]. Retrieved from https://apk.cg.gov.ua/web_docs/2141/2017/04/docs/EC_Reg_889_2008_Implementing_Rules_UA.pdf [in Ukrainian].

14. Prokopenko, K., & Udova, L. (2022). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku orhanichnoho vyrobnytstva v Ukraini: iz dumkoiu pro maibutnie [Current state and prospects of organic production development in ukraine: with the thought of the future]. *Ekonomika i prohnozuvannia Economy and forecasting*, (1), 160–176. Doi: <https://doi.org/10.15407/eip2022.01.160> [in Ukrainian].

15. Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do orhanichnoho vyrobnytstva, obihu ta markuvannia orhanichnoi produktsii: Zakon Ukrainy vid 10.07.2018 № 2496-VIII [On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labelling of organic products: Law of Ukraine of 10.07.2018 No. 2496-VIII.]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> [in Ukrainian].

16. Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini zalyshaietsia odnym iz prioritytiv [Organic production in Ukraine is one of the priorities] (2022). Organic Platform. Retrieved from https://organic-platform.org/top_news/organichnevyrobnycztvo-v-ukrayini-zalyshayetsya-odnym-iz-prioritytiv/ [in Ukrainian].

17. Ukraina torik zbilshyla eksport orhanichnoi produktsii do YeS ta Shveitsarii [Ukraine increases exports of organic products to the EU and Switzerland]. (2023). Ukrinform. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/> [in Ukrainian].

18. Uspishna pidtrymka orhanichnykh hospodarstv v Ukraini [Successful development of agricultural farms in Ukraine]. (2022). COA Ukraine. Retrieved from <http://coa-ukraine.com/ua/novyny/265-support-organic-ua> [in Ukrainian].

19. Yemtsev, V. I., & Yemtseva, H. F. (2019). Sotsialno-ekonomichni aspekty vyrobnytstva orhanichnoi produktsii v Ukraini [Social and economic aspects of organic production in Ukraine]. *Naukovi pratsi NUKhT Scientific Works of NUFT*, 25(2), 76–85. Doi: <https://doi.org/10.24263/2225-2924-2019-25-2-10> [in Ukrainian].

20. Remizov, A., Deineko, O., & Hungerbühler, S. (2022). Analysis of the Ukrainian organic sector. 8 months since the start of the full-scale war in Ukraine. *Organicinfo*. Retrieved from https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainian-Organic-Sector-Analysis_Oct2022_UA.pdf